

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

СВІТЛАНА СТЕПАНЮК

Херсонський державний педагогічний університет

Поява давньої людини на території сучасної України, в тому числі на Херсонщині, припадає на першу половину раннього палеоліту, близько 300 тис. років тому. Вже тоді чисельно невеликі групи первісних людей, які вже пізнали користь вогню для обігріву, розм'ягчення їжі та боротьби з хижаками, ходили в пошуках вдалого полювання. Люди були озброєні самими примітивними знаряддями праці – загостреними палицями – копалками, дубинами та масивними кремнієвими рубилами. Порівняно високим виробничим функціям, які включали такі процеси як: будова житла і тонка обробка металних знарядь, списо-метання, повинна була відповідати певна фізична організація самої первісної людини. Біологічний тип неандертальця відповідав рівню розвитку створених ним виробничих сил. Виробничі навички та прояв інтелекту неандертальця – це значний крок вперед. Постійна боротьба з суворою природою, труднощі в добуванні засобів існування, виробляли в нього фізичні якості, які допомагали в подоланні перешкод. Отже, як психічна так і фізіологічна організація палеоантропів складала вже в багатьох відношеннях сформований людський комплекс.

Основними промисловими тваринами в той період були мамонти, великий первісний зубр, сайгак, олені, носоріг, кінь, дикий кабан. Суворі умови життя в прильодовикових зонах особливо сприяли прискореному вдосконаленню засобів, які забезпечували існування. Полювання на мамонта вимагало чітких організаційних форм, а також відповідну фізичну силу, адже вага мамонта досягала 2-х тон. Чоловік виконував все, що стосувалось полювання. Але не було виключенням те, що вже з'явилися тенденції і спеціалізації деяких обдарованих членів общини в певних напрямках, які потребували індивідуальних якостей. Мається на увазі, наприклад, вміння вести полювання, тобто, обізнаний член общини навчав молоде покоління.

Ближче до кінця палеоліту прослідковується зменшення ресурсів полювання. Це призводить до міграції на нові території, що потребує відповідної фізичної сили та витривалості. З настанням епохи мезоліту люди все більше заселяють степові території сучасної Херсонщини та Криму. Нестача м'яса для все зростаючої кількості населення призвела до вдосконалення методів полювання, до підвищення ефективності фізичної підготовки.

З'явилося землеробство. Чисельність населення та примітивність знарядь праці потребували відповідних фізичних якостей. Наявність певної фізичної підготовки – це результат обробки землі в степових умовах; спекотне літо, холодні зими і т.п.

В мезолітичний час на південь сучасної України почали проникати інші племена, які населення Півдніпров'я зустріло вороже. Цей період характеризується появою перших міжплеменних воєн, що потребувало вміння володіти оборонною зброєю.

Протягом всієї епохи безперервно розвивалась техніка виготовлення кам'яних, кістяних, дерев'яних знарядь праці, виникали нові прийоми їх виготовлення. В цю епоху розвивались знання не тільки в мистецтві, віруваннях, а також в примітивній фізичній організації первісної людини. В цей період, період війн та полювання, обробки землі примітивними знаряддями фізична організація людини була спочатку пасивною.

Людство перейшло до нової історичної епохи металу. На зміну примітивного прийшло більш продуктивне землеробство. Відносне переселення при низькому рівню розвитку промислових сил зумовило виникнення міжплеменних війн та сутічок. Шляхом війн степовою частиною лівобережжя заволоділи середньостоговські племена, кеми – об'янські племена. Вони багато часу приділяли виготовленню зброї. Це був неспокійний час воєн, який вимагав приділення уваги військовому та фізичному вдосконаленню. Великим досягненням цієї епохи є відкриття можливості використання металів для виготовлення знарядь праці. В епоху неоліту сталися кардинальні зміни в суспільних відносинах. Фізична культура племен неоліту стала основою фізичної культури бронзового віку, який розпочався в III тис. до н.е. В цю епоху велика увага приділялась будівництву оборонних споруд. При відсутності засобів для будівництва людині бронзового віку доводилося застосовувати фізичну силу. Ці племена, які історики називають племенами катакомбної культури, відіграли значну роль в історії причорноморських степів. Військові зіткнення між племенами викликали необхідність укріплювати поселення ровами та валами, а також збільшити кількість зброї.

Пізній період бронзового віку на сучасній території Херсонщини характеризується важливими зрушеннями в усі боки життя, а також і в фізичній культурі людини. Потяг до збагачення породжував нові війни, які привели до зникнення племен первісного ладу. Ці племена не зникли безслідно. Їх фізична культура є основою розвитку фізичної культури рабовласницького ладу і увійшла в історію розвитку фізичної культури і спорту Херсонщини.

Рабовласницький період характеризується постійними турботами про збереження пасовищ та поголів'я, а також бажанням захопити поголів'я, майно та землі сусідів, що і визначало військовий устрій життя кочових общин. Вони перебували в стані безперервних військових дій: або відбивали напади ворожих орд, або здійснювали напади на сусідів. З відкриттям і розповсюдженням заліза розпочалась нова ера в історії племен, які заселяли сучасну територію України. З початком залізного віку на арену всесвітньої історії вийшли киммерійці, скіфи, сармати, які з погляду історії зіграли не малу роль в історії Херсонщини та всієї України.

Першими, хто заселяв херсонські землі, були киммерійські племена, які проживали на території сучасної Херсонщини в XIII – VII ст. до н.е. Дуже добре описав життя цих племен відомий грецький історик Геродот. По знайденим в могилах речах, киммерієць останнього періоду постає перед нами як легко озброєний кінний воїн. Його військова зброя складалась з меча та кинджала, фігурної булави, бронзової сокири та бойової кам'яної сокири. Важливим предметом озброєння киммерійця був складний лук з втульчатими наконечниками стріл. Киммерійський лук не мав собі рівних і відрізняється високими на той час бойовими якостями. Всі киммерійські

воїни були кінними. Кіммерійська кіннота була однією з найкращих в світі, так як вирізнялась швидкістю маневреністю, що забезпечувало їй успіх в набігах на інші держави. З асирійських джерел кінця VIII ст. до н.е. відомо, що кіммерійці завдали поразки урартському царю Русе. Після того нанесли нищівний удар асирійському царю Саргону II. За словами Геродота кіммерійці "... все спустошували своєю буйністю та надмірністю". Вони здійснювали безліч походів в держави Переднього Сходу та Малої Азії. Військові походи прискорили формування військово-фізичної організації кіммерійців, спрямованої на покороєння інших племен та народів. Кіммерійські походи продовжувались на протязі VIII ст. до н.е.; в них приймало участь щонайменше два покоління. В цей час вони показували особливу військову активність. Безперервні війни кіммерійських племен, їх зростаючий військово-політичний вплив на сусідні племена вимагали зміцнення військово-фізичної організації.

В VII ст. до н.е. кіммерійську армію було розбито. Територією Північного Причорномор'я заволоділи скіфи. Частина кіммерійців була взята в рабство скіфами, інші залишили степи Причорномор'я. Скіфи славились як воїни. Вони володіли всіма видами наступальної і оборонної зброї того часу: луками, списами, мечами, були відмінними вершниками. Вони вирізнялись високим рівнем військово-фізичної підготовки, дисциплінованістю та витривалістю. За словами грецьких істориків Геродота та Гомера у скіфів існувала форма військово-фізичної підготовки, нею керували люди, які знались на цій справі, тобто вперше спостерігається наявність і становлення тренерської роботи. Військово-фізичні навички скіфських воїнів були потрібні для набігів на чужі та захисту своїх пасовищ. У цих племен зародились ознаки змагання, в програму яких були включені їзда на конях, стрільба з лука, метання списа та боротьба. Скіфи, просуваючись на сучасну територію Херсонщини, підкорили багато тутешніх племен. Вони здійснювали походи в Сірію, Палестину та Єгипет. Самою визначною подією в ранній історії Скіфії є вторгнення на територію скіфів персидського царя Дарія I в 513 р. до н.е. З величезним військом Дарій вступив в Скіфію. Не маючи достатніх сил, щоб вступити з персами в відкриту боротьбу, скіфи застосували тактику вимотування ворога, тобто, відступали і заманювали ворога в середину країни. Спочатку Скіфи знищували по частинах військо Дарія, а пізніше і все що лишилось. В 313 р. до н.е. намісник Олександра Македонського Запоріон здійснив похід в Скіфію, але 30-тисячне військо було знищене скіфами. Панування скіфів в степах Причорномор'я мало великий вплив на розвиток фізичної культури і спорту Херсонщини. Кочовий спосіб життя та війни вимагали фізичної організації суспільства. Для підтримки свого володарювання скіфам потрібно було мати велике, добре озброєне, дисципліноване військо, фізично сильне та витривале.

З III ст. до н.е. розпочинається заключний період в історії Скіфії. Знаходячись в ворожому оточенні сарматів та готів, поселення перетворювались в оборонну систему. В зв'язку з цим змінилась військова тактика, а також форма фізичної підготовки воїнів.

Вивчення процесу становлення фізичної культури і спорту на Півдні України дає нам можливість аналізувати хроніку подальших подій. З III століття до н.е. розпочинається заключний період в історії Скіфії, який ставить її у вороже оточення сарматів та готів, перетворивши в оборонну систему: так докорінно була змінена форма фізичної підготовки воїнів. Війни удосконалювали фізичну організацію війська, його тактику і озброєння. Друга половина другого століття до н.е. полишає сарматів впливу в степах сучасної Херсонщини, а піднімає сучасних слов'ян, фізичний розвиток яких суттєво не відрізняється від розвитку інших племен, що жили на півдні України до цього часу.

FORMATION AND DEVELOPMENT OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN THE SOUTH OF UKRAINE

SVETLANA STEPANYUK

Kherson State Teacher s training University

In the article such problems are revealed as formation and development of physical culture and sports in the South of Ukraine from the first half of the early Paleolithic period till the second half of the second century B.C. The logic's of originating of the most popular motive activity forms of the primitive man and the forms of military and physical training is set force.